

PORTS AND SPECIALIZED PORT FACILITIES

Assist. Prof. Anna Nikolova, PhD

Faculty of Law, Department of Private Law

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: anikolova@uni-ruse.bg

Abstract: *The port, as a place where port services are provided, is a key factor in the development of river and sea carriage of goods. The Law on Maritime Spaces, Inland Waterways and Ports of the Republic of Bulgaria regulates the legal regime of ports. The paper states that the legislator puts in the term port a double meaning as a generic term and for the designation of each of the five types of ports: a public transport port, a fishing port, a yachting port, a special purpose port, a military, including border police port. The possibility of providing port services is directly related to the type of port, which is why a distinction is made between individual types of ports, as well as between them and specialized port facilities. The aim is to indicate the activities (including port services) that can be carried out in different types of ports and specialized port facilities.*

Keywords: *port, individual types of ports, specialized port facilities*

JEL Codes: *L10, L11*

Пристанището, като място на което се предоставят пристанищни услуги, е ключов фактор за развитието на морските и речните превози на пътници и товари. Пристанищата са „най-важният елемент на пазарната инфраструктура“ и „мошен генератор на товаропотоци и първостепенен фактор за развитие на търговия и производство“¹¹³. Законът за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанища на Република България (ЗМПВВППРБ), както и подзаконовите актове по неговото прилагане, регламентират изискванията за изграждането и разширяването, за регистрацията и експлоатационната годност на пристанищата и специализираните пристанищни обекти, както и хипотезите, при които временно се ограничава или прекратява тяхната експлоатация. Терминът пристанище е легален, но не е еднозначен. Настоящият доклад си поставя за цел да изясни различните значения, които законодателят влага при употребата на израза пристанище, да посочи разграничителните критерии между отделните видове пристанища, а също така между тях и специализираните пристанищни обекти.

Глава четвърта на ЗМПВВППРБ е с наименование „Пристанища“, раздел I – „Общи разпоредби“, раздел II – „Пристанища за обществен транспорт“, раздел III – „Други пристанища и специализирани пристанищни обекти“. Съгласно чл. 93 ЗМПВВППРБ пристанищата са за обществен транспорт, рибарски, яхтени, със специално предназначение и военни, включително граничнополицейски. Следователно законодателят влага в термина пристанище двойно значение като родово понятие и за означение на всяко едно от пристанищата.

Чл. 93, ал.1 ЗМПВВППРБ определя пристанището като участък, който включва акватория, територия и инфраструктура на брега на Черно море, река Дунав, островите и каналите, разположено е на територията на една или повече общини и обединява природни, изкуствено създадени и организационни условия за безопасно приставане, престояване и обслужване на кораби. То свързва водните пространства на Република България със сухоземната пътна и /или железопътна транспортна мрежа. Необходимите съставни елементи на всяко пристанище са акватория, която е изключителна държавна собственост, територия и пристанищна инфраструктура, които могат да бъдат собственост на държавата, общините, на физически и юридически лица.

¹¹³ Петков, Н. Търговска експлоатация на кораб Варна ИК Стено 2011 с.33

На следващо място съгласно чл. 95 ЗМПВВППРБ всяко пристанище трябва да отговаря на определени изисквания за експлоатационна годност, което обстоятелство се удостоверява с надлежен документ – удостоверение за експлоатационна годност, издаван при спазване на изискванията Наредба № 9 от 17 октомври 2013 г. за изискванията за експлоатационна годност на пристанищата и специализираните пристанищни обекти. Несъответствието в техническо или организационно отношение с изискванията на наредбата е основание за временно ограничаване или преустановяване на експлоатацията на пристанището. Спазването на изискванията обезпечава безопасното приставане, престояване и обслужване на кораби.

На следващо място, всяко пристанище се вписва в Регистъра на пристанищата на Република България (чл. 92, ал. 6 ЗМПВВППРБ) при спазване на изискванията на Наредба № 19 от 9 декември за регистрация на пристанищата на Република България. В пристанището могат да започнат да се извършват пристанищни дейности и услуги едва след неговото вписване (по арг. от чл. 92, ал. 7 ЗМПВВППРБ). Регистърът е публичен и се води от регионалните звена на Изпълнителна агенция „Морска администрация“. Извлечение от него се публикува на интернет страницата на агенцията¹¹⁴. На вписване в пристанищния регистър подлежат също така и пристанищните терминали и специализираните пристанищни обекти.

Пристанището е място, на което се предоставят пристанищни услуги, както и съпътстващите ги пристанищни дейности. Пристанищните услуги се подразделят на морско – технически, обработка на товари и поща, и пътнически услуги. Освен това в дадено пристанище пристанищен оператор може да предоставя само посочените в регистрацията на пристанището или терминала пристанищни дейности и услуги. Нарушаването на забраната по чл. 92, ал. 7 ЗМПВВППРБ се наказва с глоба от 10 000 до 50 000 лв., съответно с имуществена санкция от 50 000 до 300 000 лв. Винаги ли действията, извършени извън границите на вписано пристанище, като разтоварване или приставане на брега за слизване или качване на пътници от яхти или при сезонен превоз на пътници, представляват пристанищна услуга. Този въпрос възниква, тъй като в някои случаи лицата, добиващи пясък от река Дунав предпочитат да го разтоварят извън пристанището и сами да го превозят до тяхна производствена база. Задължението за извършване на услуга предпоставя сключване на договор между две лица. Ето защо не мога да се съглася, че по-горе описаните действия могат да се определят като предоставяне на пристанищна услуга. В чл. 116, ал. 2, т. 1 и т. 2 ЗМПВВППРБ законодателят посочва действията чрез които се извършват морско техническите услуги, както и обработката на товари, то по отношение на пътническите услуги липсва каквото и да е пояснение. Ето защо при бъдещо изменение на закона би било добре *de lege ferenda* да се допълни съдържанието на чл. 116, ал. 2, т. 3 ЗМПВВППРБ със следния текст: „качване и слизване на пътници на безопасените за това места чрез изградената пристанищна инфраструктура.“

От влизането в сила на ЗМПВВППРБ правната регламентация на пристанищата претърпя редица съществени изменения. Част от тях са свързани с начина на осъществяване на контрол върху пристанищната дейност, което е пряко свързано с воденето на регистъра на пристанището на Република България. Съгласно първоначалната редакция на чл. 113 ЗМПВВППРБ министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията ръководи и контролира пристанищната дейност като осъществява правомощията си чрез пристанищна администрация, създадена по реда на Закона за администрацията. С промяна в нормативната уредба (ДВ, бр. 24 от 2004 г.) се създаде национална компания „Пристанища“, на която са били възложени същите правомощия. С решение № 5 от 10.05.2005 г. на Конституционния съд е обявена противоконституционността на чл. 113 ЗМПВВППРБ. С последваща промяна на закона (ДВ, бр. 104 от 2005 г.) отново регулаторните и контролните функции на държавата в областта на пристанищата се възлагат на Изпълнителна агенция „Пристанищна администрация“. Успоредно с това се създава Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“. Действащата към момента редакция на чл. 115к ЗМПВВППРБ, регламентира, че Изпълнителна агенция „Морска администрация“ изпълнява регулаторните и контролни функции на държавата в областта на пристанищата.

¹¹⁴ Вж. линка <https://www.marad.bg/bg/taxonomy/term/178>

Както вече се посочи пристанищата са пет вида.

Пристанище за обществен транспорт е това, в което се извършват срещу заплащане пристанищни услуги и други съпътстващи дейности от/на кораби и сухоземни транспортни средства, което е достъпно без ограничение за всички кораби и товари. Неговата територия може, без да е задължително, да бъде разделена на един или повече терминали.

Със Закона за изменение и допълнение на Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ДВ, бр.104 от 2020 г.) съществено се промени регламентацията на пристанищата за обществен транспорт.

От една страна, отпадна делението на пристанищата на такива с национално и с регионално значение.

От друга страна, действащата към момента уредба дава възможност пристанищата за обществен транспорт се подразделят на два подвида според това дали територията и инфраструктурата на пристанището е собственост на държавата (публична държавна собственост), на общината, на физически и на юридически лица и към него се прилагат специалните правила на Раздел II „а“ ЗМПВВППРБ или не.

В първата група се включват Пристанище за обществен транспорт Варна и Пристанище за обществен транспорт Бургас, които се състоят от пристанищни терминали, собственост на различни лица. Съгласно чл. 106б ЗМПВВППРБ управителен орган на пристанищата за обществен транспорт във Варна и Бургас е Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“ (ДППИ), което определя размерът на таксите за посещение на пристанището и съответно ги събира. В правната литература държавните предприятия, създадени на основание специален закон се определят като търговци по занятие¹¹⁵. В резултат от направените законодателни промени ДППИ определя таксите, които се дължат при използване на пристанищни терминали, собственост не на предприятието, а на други лица. Структурата и размерът на таксите се определят при спазване на изискванията на чл. 103г и чл. 104д ЗМПВВППРБ. Правилото на чл. 103в, ал. 1 и ал. 2 ЗМПВВППРБ, съгласно което размерът на таксите за посещаващите пристанище за обществен транспорт кораби, се определя от ДППИ, перифразира чл. 103б, ал. 1 ЗМПВВППРБ, разпоредба, обявена за противоконституционна, според която достъп до пристанище се заплаща по цени, които се определят и обявяват от Национална компания „Пристанища“.

Във втората група се включват пристанищата за обществен транспорт, които изцяло за държавна собственост (по арг. от чл. 103в, ал. 2 ЗМПВВППРБ). Такива са част от пристанищата по река Дунав.

Рибарско е това пристанище, което е предназначено за домуване или приставане на риболовни кораби, както и за разтоварване на прясна риба и на което не може да се извършва обработка на други товари и поща и обслужване на пътници. Следователно в него се създават организационни условия за безопасно приставане, престояване и обслужване само на риболовни кораби. Разликата между това пристанище и специализираните пристанищни обекти - пристани за разтоварване на улови от прясна риба или други водни организми и лодкостоянките, се проявява в две насоки. Първо, специализираните пристанищни обекти могат да бъдат разположени както на брега, така и в акваторията на Черно море или река Дунав. Второ, тези обекти служат само за разтоварване на уловите, но не и за домуване на риболовни кораби.

Разликата между пристан и лодкостоянка се проявява в това, че последната освен за разтоварване на улови, служи още за зареждане с гориво, вода или хранителни продукти, извършване на дребни ремонти на риболовни кораби с дължина до 12 метра.

Яхтено е това пристанище, което е предназначено за домуване или приставане на яхти и други плавателни средства за спорт, туризъм и развлечение, както и за тяхното обслужване. Последното не представлява пътническа услуга по смисъла на чл. 116, ал. 2, т.3 ЗМПВВППРБ. С цел да не се допуска неяснота относно дейностите и услугите, които могат да се предоставят в пристанището *de lege ferenda* би било добре в чл. 108 ЗМПВВППРБ да се добави следния

¹¹⁵ Вж. Стефанов, Г. Търговско право. Обща част. Велико Търново: Издателство „Абагар“ 2016, с. 81.

текст: „В яхтеното пристанище не се извършва обработка на товари и поща.“

Необходимо е да се разграничи яхтеното пристанище от пристана за сезонен превоз на пътници. За разлика от яхтеното пристанище, пристан за сезонен превоз на пътници може да бъде разположен на брега или в акваторията на Черно море и на река Дунав и служи единствено и само за качване или слизване на пътници.

Пристан за добиващи кораби, за специални кораби по смисъла на чл. 5 от Кодекса на търговското корабоплаване също може да бъде разположен на брега или в акваторията на Черно море и на река Дунав и служи единствено за краткотрайно престояване на посочените кораби.

Зимовникът представлява част от акваторията на река Дунав, в която са създадени условия за временен престой на кораби и други плаващи съоръжения с цел предпазването им от въздействието на стихийни природни явления. Той може да се създаде по естествен начин или да е резултат от чавеша дейност. На вписване в пристанищния регистър подлежат само изкуствено създадените зимовници.

Със специално предназначение е това пристанище, което е технологично свързано с производствения процес на корабостроителните и кораборемонтните предприятия, както и на специализираните крайбрежни предприятия за хидротехническо и хидроложко проучване, строителство, буксировка и спасяване, и за опазване на околната среда, и в него не се извършва обработка на товари, пътници и поща.

За всички кораби, които престояват или оперират в рибарско, яхтено или със специално предназначение пристанище се заплащат такси за ползване на пристанищната инфраструктура, за приемане и обработка на отпадъци от кораби. Те се определят по размер и се събират от собственика на пристанището.

Военно е това пристанище, което служи за домуване или приставане на военни кораби и на кораби на Министерството на вътрешните работи. Тези пристанища на основание чл. 92, ал. 2 ЗМПВППРБ изрично са изключени от контрола на министъра на транспорта и съобщенията.

В заключение може да посочим, че всяко пристанище се състои от акватория, територия и инфраструктура и в него се създават организационни условия за безопасно приставане, престояване и обслужване на кораби. В зависимост от корабите, които посещават, престояват и домуват в пристанището, както и с оглед на извършваните пристанищни услуги, пристанищата са за обществен транспорт, рибарски, яхтени, със специално предназначение и военни. Специализираните пристанищни обекти също служат за приставане и кратък престой на кораби (с изключение на зимовниците), като те могат да бъдат разположени освен на брега и в акваторията на Черно море или на река Дунав. Всички пристанища (без военните) и специализирани пристанищни обекти (без естествените зимовници) се вписват Регистъра на пристанищата на Република България след проверка и издаване на документ, който удостоверява тяхната експлоатационна годност.

REFERENCES

Petkov, N. Commercial operation of a ship, Varna, 2011 (оригинално заглавие Петков, Н. търговска експлоатация на кораб, Варна ИК Стено)

Stefanov, G. Commercial Law.Common part.Veliko Tarnovo: Abagar Publishing House 2016 (Оригинално заглавие: Стефанов, Г. Търговско право. Обща част. Велико Търново: Издателство „Абагар“ 2016)